

20211492459

НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Врз основа на член 25 став 5 од Законот за Народната банка на Република Северна Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 158/10, 123/12, 43/14, 153/15, 6/16, 83/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 110/21), Советот на Народната банка на Република Северна Македонија донесе

ОДЛУКА ЗА УСЛОВИТЕ И НАЧИНОТ ЗА СНАБДУВАЊЕ СО КНИЖНИ И КОВАНИ ПАРИ

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

1. Со оваа одлука се пропишуваат условите и начинот на снабдување со книжни и ковани пари.

2. Народната банка на Република Северна Македонија (во натамошниот текст: Народната банка) е одговорна за снабдување со книжни и ковани пари (во натамошниот текст: готовина), коишто се законско средство за плаќање во Република Северна Македонија.

3. Снабдувањето со готовина го вршат банки кои се основани и работат согласно со одредбите од Законот за банките („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/07, 90/09, 67/10, 26/13 15/15, 153/15, 190/16, 7/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 101/19) и друштвата за снабдување со готовина (во натамошниот текст: центри за готовина) кои се трговски друштва регистрирани во регистарот на трговски друштва, кои ги исполнуваат условите за вршење снабдување со готовина предвидени со оваа одлука и кои со Народната банка ќе склучат договор за снабдување со готовина.

4. Снабдувањето со готовина се врши преку подигање книжни и ковани пари од Народната банка, транспорт до корисниците, прибирање на готовината од корисниците, обработка, пакување и враќање на готовината во Народната банка од страна на банките и центрите за готовина.

5. Одделни изрази употребени во оваа одлука го имаат следново значење:

- „Обработка на готовина“ е постапка на проверка на парите преку утврдување на нивната автентичност, бројност, селекција и сортирање на соодветни и несоодветни пари за да можат повторно да бидат вратени во оптек;

- „Автентични пари“ се парите коишто ги поседуваат основните белези утврдени со регулативата на Народната банка;

- „Проверка на автентичноста на парите“ е постапка на проверка на парите заради издвојување на примероците на парите за кои постои сомнеж дека се фалсификувани пари;

- „Соодветни пари за оптек“ се парите коишто се проверени од аспект на нивната автентичност и коишто ги исполнуваат условите пропишани од Народната банка за да бидат во оптек;

- „Несоодветни пари за оптек“ се парите за кои по извршената проверка е утврдено дека се оштетени и/или излитени, или се парите коишто се изработени со грешка и како такви, не се соодветни за враќање во оптек;

- „Излитени книжни пари“ се сметаат книжните пари коишто со текот на употребата се дотраени, истенчени, испревиткани заради што станале меки и како такви се несоодветни за оптек, односно значително се избледени, извалкани, намален е квалитетот на хартијата

и бојата, заради што некои од нивните основни карактеристики (апоен, мотиви на книжните пари, елементи на заштита) се слабо видливи и книжните пари се несоодветни за понатамошна употреба.

- „Оштетени книжни пари“ се сметаат книжните пари чијашто преостаната површина изнесува повеќе од 60% и имаат барем една неоштетена (видлива) нумеричка ознака (сериски број на книжните пари), книжните пари коишто се поткинати и залепени со леплива лента, коишто се скинати на повеќе делови и залепени со леплива лента, а со споредбата на сериските броеви може да се утврди дека неспорно станува збор за иста книжна пара, коишто се закинати повеќе од 5 мм, коишто имаат една или повеќе дупки, на кои е пишувано, цртано, коишто се нагризени, изгниени, избледени заради перење, исчадени, стуткани со повеќекратни набори, коишто се полиени со мастило, боја, маснотија, хемикалија, коишто се изгорени, а јагленосаниот дел е помалку од 40% од површината на книжната пара и коишто се обоени со јака боја со која се врши хемиска заштита на книжните пари во транспорт, односно кога книжните пари се обојуваат при насилно отворање на пакувањето со книжни пари.

- „Излитени и оштетени ковани пари“ се сметаат парите коишто станале неупотребливи за натамошен оптек под дејство на некоја надворешна сила, којашто предизвикала механичка деформација, нарушување на релјефот на кованите пари или нејзините основни карактеристики се слабо видливи под дејство на хемиски оштетувања и се несоодветни за понатамошна употреба.

- „Книжни и ковани пари изработени со грешка“ се сметаат примероците од книжни и ковани пари коишто се изработени со одредени грешки и како такви се пуштени во оптек.

- „Сомнителни пари“ се парите за кои постои сомнеж дека во сите или во поодделни сигурносни заштити се разликуваат од автентичните пари;

- „Фалсификувани пари“ се парите дефинирани со регулативата на Народната банка за утврдување на постапката за откривање и повлекување фалсификувани пари;

- „Селекција и сортирање пари“ е постапка на контрола на автентичноста и соодветноста на парите со помош на машините за обработка на парите;

- „Машини за обработка на парите“ се уредите со кои ракуваат обучени работници на банките, центрите за готовина или клиенти, коишто имаат можност за автоматска идентификација и физичко раздвојување на сомнителните и несоодветните пари од автентичните и соодветните, без притоа да постои можност на каков било начин да се влијае врз постапката на селекција и сортирање од страна на обучениот работник на машината;

- „Тестирање машини за обработка на парите“ е постапка на проверка на начинот на работа на машините од страна на Народната банка при утврдување на автентичноста, бројноста, селекцијата и сортирањето на парите врз основа на дефинирани технички процедури;

- „Обучени работници“ се работниците од банките и центрите за готовина коишто ја поминале обуката во Народната банка и се стекнале со потврда за рачна проверка на автентичноста и соодветноста на парите за оптек;

- „Рачна обработка на парите“ е визуелна проверка на автентичноста на парите од страна на обучените работници со употреба на опрема за проверка на автентичноста, како и визуелна проверка на соодветноста на парите за понатамошен оптек.

II. УСЛОВИ ЗА ВРШЕЊЕ АКТИВНОСТ НА СНАБДУВАЊЕ СО ГОТОВИНА

6. За вршење снабдување со готовина, банките и центрите за готовина треба да ги исполнуваат следниве услови:

- во деловните простории да имаат трезор и/или каси;
- трезорот и касата да бидат лесно пристапни за безбедносни единици во случај на закана за безбедноста, или пак во случај на пожар или друга елементарна непогода;
- обработката на готовината да се врши во посебна просторија, која од останатиот деловен простор мора да биде одвоена со прегради од цврст и полн материјал и со врата што се заклучува;
- просторијата во која се врши обработката на готовината да се наоѓа во простор во кој движењето е ограничено и во кој постои постојана контрола на пристапот, како и да биде обезбедена со сигурносни системи и мерки за заштита кои подразбираат непрекинат видео-надзор со запис, алармни системи, сензори за благовремена дојава на пожар и систем за контрола на пристапот;
- деноноќно физичко обезбедување на просторијата во која се врши обработката на готовината;
- донесен правилник за работа, кој задолжително треба да ги содржи организациската поставеност, да има пишана процедура и образложение на кој начин ќе се извршува услугата, да се прецизира начинот на контролирање на ризиците во работењето, начинот на воспоставување на системите за внатрешна контрола, како и организациските, техничките и безбедносните стандарди за успешно и сигурно извршување на услугата;
- одговорното лице и вработените од организациската единица која ги врши работите на снабдувањето со готовина да не се осудувани со правосилна судска пресуда за кривично дело, освен за кривично дело загрозување на безбедноста на сообраќајот сторено од небрежност, или против нив да не се води кривична постапка за кривично дело за кое се гонат по службена должност.

Под „трезор“ во смисла на оваа точка се подразбира: специјална просторија изградена од челик, бетон или друг цврст материјал, со трезорска врата со најмалку две брави со различни клучеви, од кои секој има најмалку еден резервен клуч;

Под „каса“ во смисла на оваа точка се подразбира: простор заштитен од кражби, чиј најмалку еден внатрешен ѕид има должина до еден метар, изграден од челик или друг цврст материјал, со врата со најмалку две брави со клучеви, од кои секој има најмалку еден резервен клуч;

Под „клуч“ во смисла на оваа точка се подразбира и шифра.

7. Центрите за готовина, покрај условите пропишани во точката 6 од оваа одлука, треба да ги исполнуваат и следниве услови:

- да бидат основани со капитал од 1.230.000,00 денари;
- против правното лице да не е поведена стечајна или ликвидациска постапка;
- да вршат редовно плаќање на даноците и придонесите во Управата за јавни приходи;
- основачите на центрите за готовина да не се осудувани со правосилна судска пресуда за кривично дело, освен за кривично дело загрозување на безбедноста на сообраќајот сторено од небрежност и против нив да не се води кривична постапка за кривично дело за кое се гонат по службена должност.

Центрите за готовина се должни да ги исполнат наведените услови пред потпишувањето на договорот за снабдување со готовина со Народната банка.

Во случај на поведување стечајна и/или ликвидациска постапка во центрите за готовина, Народната банка ја повлекува подигнатата готовина, а на сметката на центрите за готовина во стечај, односно ликвидација, уплаќа сума на пари во висина на износот на подигнатата готовина.

8. За обработка на парите, банките и центрите за готовина треба да ги исполнуваат следниве услови:

- да располагаат со машини за обработка на пари;

- машините со кои ќе ја вршат обработката на парите да се наведени на листата на успешно тестирани машини објавена на интернет-страницата на Народната банка; и
- работниците коишто ја вршат обработката на парите, задолжително да поседуваат документ дека успешно ја поминале обуката на Народната банка за оспособување за вршење рачна обработка на парите заради нивно враќање во оптек.

9. Банките и центрите за готовина треба да ја вршат обработката на парите на следниве начини:

- Со машини за обработка на парите коишто се наведени на листата на успешно тестирани машини од Народната банка; и
- Со рачна обработка на парите од страна на обучените работници.

10. Машините за обработка на книжните пари се класифицираат во две категории:

- машини со кои ракуваат клиентите на банките; и
- машини со кои ракуваат обучените работници.

Машините за обработка на книжните пари треба да ги исполнат општите технички барања од прилогот I на оваа одлука.

11. Машините за обработка на кованите пари се класифицираат во две категории:

- машини со кои ракуваат клиентите на банките; и
- машини со кои ракуваат обучените работници.

Машините за обработка на кованите пари треба со сигурност да ги идентификуваат сомнителните примероци на ковани пари.

12. Банките и центрите за готовина се должни да ја известат Народната банка за инсталирање на машината за обработка на парите пред таа да почне да се користи.

Со известувањето, банките и центрите за готовина задолжително доставуваат изјава од производителот, снабдувачот или од овластениот застапник на тие машини на територијата на Република Северна Македонија, со која гарантираат дека машината поседува идентични карактеристики и има вградено софтверско решение коешто овозможува обработка на парите на ист начин како и машината од истиот тип, којашто е објавена на интернет-страницата на Народната банка.

13. Банките и центрите за готовина се должни да побараат од Народната банка да ги тестира машините за обработка на парите, доколку тие не се наведени на листата на успешно тестирани машини, објавена на интернет-страницата на Народната банка или доколку користат софтверско решение коешто не е тестирано, пред да почнат со нивното користење.

14. Народната банка го спроведува тестирањето на работата на машините за обработка на парите врз основа на барање коешто е поднесено од банката, центарот за готовина, производителот, снабдувачот или од овластениот застапник на тие машини на територијата на Република Северна Македонија.

Во барањето се внесуваат сите потребни податоци коишто се однесуваат на работењето на машината за обработка на парите.

15. Постапката за тестирање на машините за обработка на парите од страна на Народната банка опфаќа проверка на начинот на работа на машината преку контрола на автентичноста, бројноста, селекцијата и сортирањето на парите на соодветни и несоодветни за оптек.

Постапката за тестирање на машините за обработка на парите од страна на Народната банка се врши врз основа на примероци на фалсификувани пари и пари коишто се соодветни и несоодветни за оптек.

16. По извршеното тестирање, Народната банка издава потврда за спроведеното успешно тестирање на машината за обработка на парите. Потврдата се издава за ограничен рок од една година, од денот на извршеното тестирање. По истекот на важноста на потврдата, машината задолжително подлежи на повторно тестирање.

Машината за обработка на парите којашто нема да ја помине успешно постапката за проверка на нејзиното работење не може понатаму да се користи.

Машините може да се користат со стандардно фабричко приспособување, вклучувајќи ги и сите ажурирани тестирани верзии, освен доколку Народната банка не пропише построги критериуми.

17. Народната банка утврдува листа на успешно тестирани машини за обработка на парите, којашто ја објавува на својата интернет-страница.

Банките и центрите за готовина може да ги стават во употреба машините за обработка на парите доколку се тестирани и доколку се наведени на листата објавена на интернет-страницата на Народната банка.

18. По секое извршено надградување на хардверскиот или софтверскиот дел на машините за обработка на парите коишто се успешно тестирани, банката, центарот за готовина, производителот, снабдувачот или овластениот застапник треба да достават барање за повторно тестирање на работата на машината.

19. Народната банка не е одговорна доколку на машината за обработка на парите којашто е успешно тестирана не може да се врши обработка на парите на начинот што е предвиден во оваа одлука.

20. За вршење рачна обработка на парите заради нивно враќање во оптек, банките и центрите за готовина треба да имаат обучени работници коишто ја поминале обуката спроведена од Народната банка.

До стекнувањето на статусот „обучен работник“, рачна обработка на парите за оптек можат да ја вршат и работниците коишто работат под надзор на работник кој поседува потврда од Народната банка за „обучен работник“. Овие работници задолжително ја посетуваат обуката за стекнување статус „обучен работник“ во рок не подолг од една година од денот кога почнале да ја вршат рачната обработка на парите за оптек.

III. НАЧИН НА СНАБДУВАЊЕ СО ГОТОВИНА

21. Банките коишто подигаат готовина од Народната банка уплатуваат средства од својата сметка преку Македонскиот интербанкарски платен систем (во понатамошниот текст: МИПС) на посебна сметка кај Народната банка во оној износ што сакаат да го подигнат.

Банките коишто враќаат готовина, за износот на вратената готовина примаат уплата преку МИПС на своите сметки од Народната банка.

Центрите за готовина ги вршат уплатата и приемот на средствата во случаите од став 1 и 2 на оваа точка преку своите сметки во банка.

За извршеното издавање и враќање на готовина, Народната банка наплатува провизија согласно со регулативата на Народната банка со која се пропишани надоместоците за услугите што ги врши Народната банка.

22. Банките може да вратат книжни пари во оптек преку машините со кои ракуваат клиентите на банките, и тоа оние книжни пари за кои е извршена обработка преку машините за обработка на книжните пари и книжни пари коишто се испорачани директно од Народната банка.

Книжните пари за кои е извршена обработка преку машините за обработка на книжните пари и коишто се класифицирани како автентични и соодветни може да се вратат во оптек.

23. Книжните пари коишто се обработени рачно од страна на обучените работници може да бидат вратени во оптек само преку благајните на банките.

24. По исклучок, кога определен настан ќе предизвика значително отежнување на снабдувањето со книжните пари, само врз основа на писмено одобрение од Народната банка, банките и центрите за готовина може рачно да вршат обработка на книжните пари, коишто може да ги вратат во оптек преку машините со кои ракуваат клиентите на банките.

25. Книжните пари, коишто се проверени од машини со кои ракуваат клиентите на банките, се класифицираат и со нив се постапува во согласност со прилогот II-а од оваа одлука.

26. Книжните пари, коишто се проверени од машини со кои ракуваат обучени работници, се класифицираат и со нив се постапува согласно со прилогот II-б од оваа одлука.

Со книжните пари, за кои постои сомнеж дека се фалсификувани пари според класификацијата извршена во согласност со прилозите II-а или II-б од оваа одлука, или се утврдени со рачна обработка од обучени работници, се постапува во согласност со регулативата со која е утврдена постапката за откривање и повлекување фалсификувани пари.

27. Селекцијата и сортирањето на книжните пари за оптек се врши во согласност со минималните утврдени стандарди и постапки од прилозите III-а и III-б од оваа одлука, за машинска и за рачна обработка на книжните пари.

28. Книжните пари коишто не се проверени и обработени во согласност со постапката за обработка на парите не се пуштаат во оптек.

29. Банките и центрите за готовина се должни да обезбедат непречено спроведување на постапката за проверка на автентичноста и соодветноста на примените ковани пари за оптек, како и нивно враќање во оптек.

30. Спроведувањето на постапката на проверка на автентичноста и соодветноста на кованите пари претставува процес со кој банките и центрите за готовина потврдуваат дека кованите пари се автентични и соодветни за оптек.

31. Со машините за обработка на кованите пари со кои ракуваат клиентите на банките и обучените работници, во постапката на обработка треба да се обезбеди проверка на автентичноста на кованите пари, така, што ќе се одвојуваат сомнителните примероци од автентичните и ќе се врши селекција на соодветните од несоодветните ковани пари за оптек.

Доколку банките ги прераспределат кованите пари преку благајните, треба да обезбедат рачна обработка на парите од страна на обучените работници.

32. Кованите пари, чијашто автентичност и соодветност ќе се утврди со постапката за проверка согласно со оваа одлука, се враќаат во оптек.

Со кованите пари за кои постои сомнеж дека се фалсификувани пари се постапува во согласност со регулативата со која е утврдена постапката за откривање и повлекување фалсификувани пари.

33. Банките и центрите за готовина коишто при обработка на готовината ќе идентификуват книжни и ковани пари во согласност со критериумите предвидени со оваа одлука како несоодветни за оптек должни се истите да ги отстранат од оптек, да ги спакуваат и да ги достават до Народната банка.

34. Банките преку своите организациски делови примаат и вршат замена на книжни и ковани пари што станале несоодветни за оптек од физички и правни лица.

35. Книжните и кованите пари што станале несоодветни за оптек не смеат да бидат повторно пуштени во оптек и задолжително се доставуваат до Народната банка.

36. Народната банка ги обработува книжните и кованите пари што станале несоодветни за оптек и врши нивна замена.

37. Народната банка врши замена и повлекување книжните и кованите пари што станале несоодветни за оптек доколку ги исполнуваат критериумите од оваа одлука.

38. Народната банка може да одбие да замени книжни и ковани пари доколку нивниот дизајн е оштетен, разобличен или перфориран, или доколку недостасува повеќе од 40% од нивната површина. Овие книжни и ковани пари се повлекуваат или уништуваат без надоместок за сопственикот, освен ако постои доказ дека деловите кои недостасуваат се целосно уништени, во кој случај Народна банка одобрува целосен или делумен надоместок.

39. Народната банка може да конфискува без надоместок книжни или ковани пари кои се сменети во нивниот надворешен изглед, особено книжни или ковани пари на кои е пишувано, кои се боени, на кои има печати или перфорации или кои се премачкани со леплива материја.

40. Оштетените книжни пари коишто ќе се откријат во текот на обработката во Народната банка и чиј степен на оштетување е поголем од критериумите утврдени во оваа одлука се сметаат за кусок.

41. Банките и центрите за готовина, врз основа на записник изготвен од Народната банка, треба да го надоместат утврдениот кусок во рок од три работни дена од неговиот прием.

42. Народната банка ги заменува оштетените ковани пари доколку е можно да се утврди дали се оригинални (имајќи ја предвид големината, тежината, бојата, видот на легурата, гравурата и другите знаци).

43. Народната банка врши замена на книжните и на кованите пари изработени со грешка во полн износ, откако тие ќе се достават од страна на банките и центрите за готовина.

44. Заради следење на активностите на банките и центрите за готовина при одвивањето на готовинскиот тек, Народната банка прибира податоци од банките и центрите за готовина и добива информации за следново:

- видот и бројот на машините за обработка на парите;
- локацијата на секоја машина за обработка на парите;
- податоците за парите обработени преку машините за обработка на парите и парите обработени рачно.

Податоците од банките и центрите за готовина за обработените пари се доставуваат според бројот на парчиња (бројност), збирно, по квартали и според апоенската структура.

Податоците се доставуваат до Народната банка квартално до 15-тиот ден по истекот на кварталот на кој се однесуваат.

IV. ТРОШОЦИ

45. Трошоците настанати заради исполнување на обврските од оваа одлука паѓаат на товар на банките и на центрите за готовина.

46. Народната банка не е одговорна за трошоците направени од банките и центрите за готовина заради променети или нови сугурносни карактеристики на парите.

V. ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

47. Гувернерот на Народната банка донесува Упатство со кое подетално се уредува начинот на спроведување на оваа одлука.

48. Со стапувањето во сила на оваа одлука, престанува да важи Одлуката за снабдување на банките со книжни и ковани пари („Службен весник на Република Македонија“ бр. 112/15 и 61/16), Одлуката за проверка на автентичноста и соодветноста, условите и начинот на враќање на книжните и кованите пари во оптек и начинот на вршење супервизија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 54/17) и Одлуката за за начинот и условите за замена на книжните и кованите пари што станале несоодветни за оптек („Службен весник на Република Македонија“ бр. 112/15).

49. Оваа одлука стапува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Северна Македонија“.

О. бр. 02-15/IX-1/2021
30 јуни 2021 година
Скопје

Гувернер
и претседавач на Советот
на Народната банка на
Република Северна Македонија,
д-р **Анита Ангеловска-Бежоска**, с.р.

ПРИЛОГ I

МАШИНИ ЗА ОБРАБОТКА НА КНИЖНИТЕ ПАРИ

1. Општите технички барања се следниве:

1.1. За да се квалификува како машина за обработка на книжните пари, машината треба да ги обработува книжните пари, да ги селектира и физички да ги раздвојува според нивните класификации без интервенција на обучениот работник на машината, во согласност со прилозите II-а и II-б. Машините треба да го имаат потребниот број излези и/или други средства за да обезбедат сигурна селекција и сортирање на обработените книжни пари.

1.2. Машините за обработка на книжните пари мора да имаат можност за приспособување за да можат со сигурност да ги откриваат новите фалсификувани пари. Покрај тоа, тие треба да бидат приспособливи за да се овозможи поставување повеќе или помалку рестриктивни стандарди за селекција и сортирање, доколку има потреба од тоа.

2. Категории машини за обработка на книжните пари се:

- машините со кои ракуваат клиентите на банките; и
- машините со кои ракуваат обучени работници.

2.1. Машините со кои ракуваат клиентите на банките каде што се депонира готовината и со кои е овозможено следење на клиентите се следниве:

Табела 1

1	Машини за депонирање готовина (Cash in Machines - CIMS)	Овие машини им овозможуваат на клиентите на банката да депонираат книжни пари на своите банкарски сметки со користење банкарска картичка, но немаат функција да издаваат книжни пари. ЦИМ ја проверуваат автентичноста на книжните пари и овозможуваат следење на податоците на клиентот на банката – сопственикот на сметката. Проверките на соодветноста за оптек се незадолжителни.
2	Машини за депонирање и повлекување готовина (Cash recycling machines - CRMs)	Овие машини им овозможуваат на клиентите на банката да депонираат и да повлекуваат книжни пари на/од своите банкарски сметки, со користење банкарска картичка. ЦРМ ги проверуваат автентичноста и соодветноста на книжните пари и овозможуваат следење на податоците на клиентот на банката – сопственикот на сметката. За повлекување, машините може да користат автентични и соодветни книжни пари коишто ги депонирале другите клиенти на банката во претходните трансакции.

3	Комбинирани машини за депонирање готовина (Combined cash in Machines - CCMs)	Овие машини им овозможуваат на клиентите на банката да депонираат и да повлекуваат книжни пари на/од своите банкарски сметки со користење банкарска картичка. ЦЦМ ја проверуваат автентичноста на книжните пари и овозможуваат следење на податоците на клиентот на банката – сопственикот на сметката. Проверките на соодветноста за оптек се незадолжителни. За повлекување, машините не ги користат книжните пари коишто ги депонирале другите клиенти на банката во претходните трансакции, туку само книжните пари со кои се наполнети одделно.
	Други машини со кои ракуваат клиентите на банките	
4	Машини за повлекување готовина (Cash out Machines - COMs)	Овие машини вообичаено се банкомати коишто ги проверуваат автентичноста и соодветноста на книжните пари за оптек пред да бидат повлечени од клиентите на банката. ЦОМ употребуваат книжни пари со кои се наполнети од вработените од банките – ракувачи со книжни пари или од други автоматизирани системи.

2.2. Машините со кои ракуваат обучените работници се следниве:

Табела 2

1	Машини за обработка на книжните пари (Banknotes processing machines - BPM)	Машини коишто ги проверуваат автентичноста и соодветноста на книжните пари за оптек и физички ги раздвојуваат сомнителните и несоодветните од автентичните и соодветните пари за оптек.
2	Машини за утврдување на автентичноста (Banknotes Authentication machines – BAM)	Машини коишто ја проверуваат автентичноста на книжните пари и вршат селекција и сортирање на книжните пари на автентични и сомнителни и притоа ги отфрлаат сомнителните пари.
3	Машини за враќање на парите во оптек со помош на работници благајници (Teller assistant recycling Machines - TARMs)	Машини управувани од обучени работници коишто ги проверуваат автентичноста и соодветноста на книжните пари за оптек. За повлекувања, ТАРМ може да користат автентични и соодветни книжни пари за оптек коишто ги депонирале други клиенти во претходните трансакции. Покрај тоа, тие безбедно ги чуваат книжните пари и им овозможуваат на работниците во банките да ги одобрат или да ги задолжат сметките на клиентите на банките.
4	Машини со помош на работници благајници (Teller assistant machines - TAMs)	Овие машини се управувани од обучените работници коишто ја проверуваат автентичноста на книжните пари. Покрај тоа, тие безбедно ги чуваат книжните пари и им овозможуваат на работниците во банките да

	ги одобрат или да ги задолжат сметките на клиентите на банките.
--	---

2.3. Во случаите кога клиентите ги депонираат книжните пари во ТАРМ или ТАМ, или повлекуваат книжни пари од нив, овие машини мора да се сметаат како машини со кои ракуваат клиентите на банките и треба да ги селектираат и да ги сортираат книжните пари во согласност со прилогот II-а.

3. Народната банка тестира различни видови машини за обработка на книжните пари. Видовите машини за обработка на книжните пари можат да се разликуваат едни од други преку нивните специфични системи за откривање, софтверското решение и други компоненти за извршување на нивните основни функции. Тие се следниве: за проверка на автентичноста на книжните пари, за откривање и одвојување на книжните пари за кои постои сомнеж дека се фалсификувани пари, за откривање и селектирање на несоодветните книжни пари од соодветните, доколку е потребно и за следење на книжните пари идентификувани како сомнителни и на книжните пари коишто не се јасно автентичувани, доколку е тоа применливо.

ПРИЛОГ II а

**КЛАСИФИКАЦИЈА И ТРЕТМАН НА КНИЖНИТЕ ПАРИ ОД СТРАНА НА
МАШИНИТЕ РАКУВАНИ ОД КЛИЕНТИТЕ НА БАНКАТА**

1. Класификацијата и постапувањето со книжните пари од машините ракувани од клиентите на банката во кои готовината се депонира со следење на клиентот се дадени во табелата 3 од овој прилог, и тоа:

Табела 3

	Категорија	Карактеристики	Постапка
1	Не се книжни пари или не се препознаени како книжни пари	Не се препознаени како книжни пари поради следново: - книжни пари коишто не се денари; - предмети коишто личат на книжни пари; - погрешна слика или формат; - голем превиткан агол или дел што недостасува; и - грешка при полнењето или преносот на машината.	Му се враќаат на клиентот.
2	Сомнеж за фалсификувани книжни пари	Откриени се како сомнителни книжни пари бидејќи сликите и форматот се препознаени, но една или повеќе заштити коишто се проверуваат од машината не се откриени или не може да се толерираат.	Се повлекуваат од оптек. Се предаваат за проверка на автентичноста, заедно со информациите во врска со клиентот сопственик на сметката и се постапува согласно со точка 5 став 1 алинеја 11 на оваа одлука. Не се одобрува сметката на клиентот.
3	Книжни пари коишто не се јасно препознаени	Сликата и форматот се препознаени, но сите карактеристики за автентичност коишто се проверуваат не се препознаени поради квалитетот и/или отстапувања во толеранцијата. Во повеќето случаи се несоодветни книжни пари.	Се повлекуваат од оптек. Книжните пари се обработуваат одделно и се предаваат за проверка на нивната автентичност согласно со точка 5 став 1 алинеја 11 на оваа одлука. Оваа информација е достапна на барање на надлежните државни органи. Алтернативно, во согласност со надлежните државни органи, информациите коишто овозможуваат следење на сопственикот на сметката

			можат да им бидат предадени на тие органи заедно со книжните пари. Може да се одобри сметката на клиентот на банката.
4	Книжните пари се идентификувани како автентични и соодветни за оптек	Сите проверки за автентичност и соодветност за оптек даваат позитивни резултати.	Може да се пуштат во оптек. Сметката на клиентот се одобрува.
5	Книжните пари се идентификувани како автентични и несоодветни за оптек	Сите проверки за автентичност даваат позитивни резултати. Најмалку една проверка за соодветност дава негативен резултат.	Не може да се пуштат во оптек, треба да се вратат во Народната банка. Сметката на клиентот се одобрува.

1.1. Машината не му ги враќа книжните пари од категориите 2 и 3 од табелата број 3 на клиентот на банката, ако машината овозможува откажување на депозитната трансакција. Книжните пари може да се задржат при откажана трансакција, така што се зачувуваат во посебен дел од машината.

1.2. Машините коишто не вршат проверка на соодветноста на парите за оптек не треба да прават разлика помеѓу категориите 4 и 5 од табелата број 3.

1.3. Народната банка може да се договори со банката дека доколку книжните пари од категорија 3 од табелата број 3 не може физички да се одделат од категориите 4 и 5 од табелата број 3, во таков случај сите три категории треба да се третираат како книжни пари од категоријата број 3 од табелата број 3.

ПРИЛОГ II 6

КЛАСИФИКАЦИЈА И ТРЕТМАН НА КНИЖНИТЕ ПАРИ ОД МАШИНИТЕ СО КОИ РАКУВААТ ОБУЧЕНИТЕ РАБОТНИЦИ

1. Класификацијата и третманот на книжните пари од машини со кои управуваат обучените работници се дадени во табелата од овој прилог, и тоа:

Табела 4

	Категорија	Карактеристики	Постапка
1	(1) Не се книжни пари или не се препознаени како книжни пари, или	(1) Не се препознаени како книжни пари поради која било од следниве причини: - книжни пари коишто не се денари; - предмети коишто наликуваат на книжни пари; - погрешна слика или формат; - поголем свиткан агол/агли или недостасуваат делови; - грешка при влезот или преносот во машината.	Машината му ги враќа книжните пари на обучениот работник заради дополнителна проверка и понатамошно постапување. (1) Предмети коишто не се препознаени како книжни пари: по визуелната проверка од обучените работници, се одделуваат од сомнителните книжни пари и од книжните пари коишто не се јасно препознаени.
	(2) Сомнителни фалсификувани книжни пари, или	(2) Идентификувани како сомнителни книжни пари, бидејќи сликите и форматот се препознаени, но една или повеќе заштити коишто се проверуваат од машината не се откриени или не може да се толерираат.	(2) Се повлекуваат од оптек. Сомнителни книжни пари.
	(3) Книжни пари коишто не се јасно препознаени како автентични	(3) Книжни пари коишто не се јасно потврдени како автентични, бидејќи сликите и форматот се препознаени, но не се препознаени сите заштити коишто се проверуваат од машината заради квалитет и/или отстапувања во толеранцијата. Во повеќето случаи станува збор за несоодветни книжни пари за оптек.	(3) Се повлекуваат од оптек. Книжни пари коишто не се јасно препознаени како автентични: тие се обработуваат одделно и се предаваат за проверка во Народната банка согласно со точка 5 став 1 алинеја 11 на оваа одлука.

2	Книжни пари коишто се идентификувани како автентични и соодветни за оптек	Сите проверки за автентичност и за соодветност за оптек даваат позитивни резултати.	Може да се употребат за враќање во оптек. Сметката на клиентот се одобрува.
3	Книжни пари коишто се идентификувани како автентични и несоодветни за оптек	Сите проверки за автентичност од машината даваат позитивни резултати. Најмалку еден од критериумите за соодветност за оптек при проверката дава негативен резултат.	Не може да се вратат во оптек и се предаваат во Народната банка. Сметката на клиентот се одобрува.

1.1. Машините коишто не вршат проверка за соодветност за оптек на книжните пари не треба да прават разлика помеѓу категориите 2 и 3 од табелата дадена во овој прилог.

ПРИЛОГ III а

СТАНДАРДИ ЗА АВТОМАТСКА ПРОВЕРКА НА КНИЖНИТЕ ПАРИ

1. Минималните стандарди за автоматска проверка на соодветноста на книжните пари се следниве:

- Дозволената толеранција за проверка на соодветноста за оптек од страна на машините за обработка на пари е 5%. Ова значи дека машините може погрешно да класифицираат максимум 5% од книжните пари коишто не ги исполнуваат критериумите за соодветност за оптек, како соодветни за оптек.
- Заради проверка на соодветноста за оптек, книжните пари со каков било недостаток во однос на задолжителните барања наведени во точка 2 на овој прилог ќе се сметаат за несоодветни за оптек.

2. Информациите за критериумите за автоматско селектирање и сортирање за соодветност на книжните пари се следниве:

2.1. **Извалканост** – нечистотија распространета на целата површина на книжната пара којашто ја зголемува нејзината оптичка густина.

2.2. **Дамка** – локализирана концентрација на нечистотија.

Книжните пари со локализирана концентрација на нечистотија од најмалку 9 мм x 9 мм во непечатениот дел или најмалку 15 мм x 15 мм во печатениот дел се несоодветни.

2.3. **Графити** – додадена слика или испишани букви или означена книжна пара на каков било начин.

2.4. **Обезбоена книжна пара** – недостаток на боја на дел или на целата книжна пара, на пр. испрана книжна пара.

Обезбоената книжна пара може да се јави, на пример, доколку била испрана или била под дејство на јаки хемиски состојки. Овие типови излитени книжни пари може да се откријат од детектори за слика или УВ-детектори.

2.5. **Искинатост** – книжни пари на кои им недостасуваат делови, заедно со барем еден раб (за разлика од дупки).

Книжните пари чија должина е намалена за 6 мм или повеќе или чија ширина е намалена за 5 мм или повеќе, се несоодветни за оптек. Сите мерења се вршат во однос на разликите од пропишаната должина и ширина на книжните пари.

2.6. **Поправки** – делови од една или повеќе книжни пари коишто се споени со самолепливо прозирно лепило, друго лепило или на друг начин.

Поправената книжна пара е составена од делови на книжната пара, на пример со употреба на самолепливо прозирно лепило или друго лепило.

2.7. **Истутканост** – Повеќекратни случајни превиткувања.

Истутканите книжни пари може лесно да се идентификуваат, доколку е намалено нивното ниво на рефлексивност или цврстина. Не постои задолжително барање.

2.8. Млитавост – Структурна промена којашто доведува до недостаток на цврстина.

Колку што е возможно, книжните пари со мала цврстина се сортираат како несоодветни за оптек. Бидејќи млитавоста е поврзана и со извалканоста, млитавите книжни пари, исто така, се откриваат преку сензори за извалканост. Не постои задолжително барање.

2.9. Кинење, дупки, превиткување, превиткан крај – овие термини го имаат вообичаеното значење како и во нивната секојдневна употреба во македонскиот јазик.

Превиткани книжни пари, поради нивната намалена должина или ширина, можат да се откријат од сензорите со проверка на големината на книжните пари. Исто така, тие може да се откријат и од сензорите за дебелина.

ПРИЛОГ III 6**МИНИМАЛНИ СТАНДАРДИ ЗА РАЧНА ПРОВЕРКА НА КНИЖНИТЕ ПАРИ**

1. Минималните стандарди за рачна проверка на книжните пари за соодветност за оптек се следниве:

Во делот на проверката на соодветноста за оптек, книжните пари со каков било дефект како што е поставен во табелата од овој прилог, или, пак, со јасно воочлив дефект на една од видливите сигурносни заштити, се несоодветни за оптек. Проверките за соодветноста за оптек се извршуваат со допир и со визуелна контрола на поединечните книжни пари и не бараат употреба на какви било алатки.

2. Критериумите за сортирање при рачна проверка на соодветноста се следниве:

	Карактеристика	Опис
1	Извалканост	Воочлива нечистотија распространета на целата книжна пара.
2	Дамка	Воочлива локализирана концентрација на нечистотија.
3	Графити	Воочлива додадена слика или испишани букви или означена книжна пара на каков било начин.
4	Обезбоена книжна пара	Воочлив недостаток на боја на дел или на целата книжна пара, на пр. испрана книжна пара.
5	Кинење	Книжна пара со најмалку едно кинење на работ.
6	Дупка	Книжна пара со најмалку една воочлива дупка.
7	Искинатост	Книжна пара на која ѝ недостасуваат делови, заедно со барем еден раб (за разлика од дупки), на пример недостасува агол.
8	Поправка	Делови од една или повеќе книжни пари коишто се споени со самолепливо прозирно лепило, друго лепило или на друг начин.
9	Истутканост	Книжна пара со повеќекратни случајни превиткувања што јасно влијаат на нејзината визуелна појава.
10	Млитавост	Книжна пара со структурна промена којашто доведува до недостаток на цврстина.
11	Превиткување	Книжна пара којашто е превиткана, вклучувајќи и книжна пара којашто не може да се одвитка.
12	Превиткување на агол	Книжна пара со најмалку еден јасно воочлив превиткан агол.